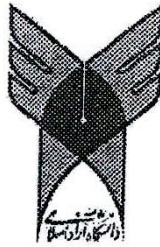

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سازمان پژوهش‌های فقهی

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

نیامی از خداوند جهان و اعتماد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه‌ایست
بیاگاه دانشگاه و استلای فرهنگ و تمدن بشری، نادانشجویان و احسانه بیات علمی و اندک‌اندازی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد می‌گردیم اصول زیر را در انجام
فحالیات‌های پژوهش به نظر قرار داده و از آن تعهلی نگنیم:

- ۱- اصل برانست: التزام به برانست جویی از حرکت رقیب غیر حرفه‌ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به سببه‌های غیر علمی می‌آیدانند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و انانست: تمهید به اجتناب از حرکت‌کننده‌های غیر علمی و محافظت از اسوال، به‌تجزیرات و سبب‌ها و اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و امانت به‌نتایج تحقیقات و انتقال آن به‌بکاران علمی و دانشجویان به‌غیر از موردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم‌ها و حرمت‌ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب‌تعدد و خودداری از حرکت‌کننده‌های حرمت‌کنندگی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهش‌مندان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به صانست از اسرار و اطلاعات محرمانه‌ای از سازمان‌ها و کشورهای دیگر و نهاد‌های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل خشیت جویی: تلاش در رسانایی بی‌جویی خشیت و وفاداری به‌آن و دوری از حرکت‌کننده‌های سازایی تحقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه‌ی بکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن به‌بیشتر دو توسعه کشور و کلیه‌ی مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی ، گروه فقه و حقوق اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : فقه و حقوق اسلامی

عنوان :

بررسی فقهی و حقوقی ارث زوجه در اموال غیر منقول

استاد راهنما :

دکتر هادی عظیمی گرکانی

استاد مشاور :

دکتر امرالله نیکومنش

پژوهشگر :

حوریه عقبائی

بهار : ۱۳۹۲

این پایان نامه را در کمال افتخار و امتنان تقدیم می نمایم به:

- اباصلح المهدی حضرت صاحب الزمان (عج)

- به ششمین اختر آسمان ولایت و امامت ثامن الحجج امام رضا (ع)

- به کریمه اهل بیت، فاطمه معصومه (س)

- به آنان که نفس خیرشان و دعای روح پرورشان بدرقه ی راهم بود.

- پروردگارا به من کمک کن تا بتوانم ادای دین کنم و به خواسته ی آنان جامه ی عمل پوشانم.

مشکر و قدردانی:

مشکر شایان نثار ایزدمنان که توفیق را رفیق را هم ساخت

تا این پایان نامه را به پایان برسانم.

از اساتید فاضل و اندیشمندان که به عنوان راهنمایان و مشاوران دلسوز مراد نگارش و جمع آوری

مورد لطف و محبت خود قرار داده اند کمال تشکر را دارم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب حوریه عقباتی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۹۰۰۷۹۵۹۴۴ در رشته فقه و حقوق اسلامی که در تاریخ ۹۲/۲/۱۵ از پایان نامه خود تحت عنوان: **بررسی فقهی و حقوقی ارث زوجه در اموال غیر منقول با کسب نمره و درجه دفاع** نموده ام بدینوسیله متعهد میشوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر و بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوز های مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت نمود. عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی : حوریه عقباتی

تاریخ و امضاء :

باسمه تعالی

در تاریخ : ۹۲/۲/۱۵

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای / خانم

از پایان نامه خود دفاع نموده و

با نمره بحروف

و با درجه

مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
	مقدمه
	فصل اول: کلیات
۵	۱-۱-بخش اول:مسأله تحقیق :.....
۶	۱-۱-۱- گفتار اول معرفی و اهمیت (ضرورت) موضوع :.....
۶	۱-۱-۲- گفتار دوم -فرضیه :.....
۶	۱-۱-۳- گفتار سوم -پیشینه تحقیق.....
۸	۱-۲-بخش دوم : مفاهیم و معانی اصطلاحات.....
۸	۱-۲-۱-گفتار اول -حاجب:.....
۸	۱-۲-۲- گفتار دوم -سهام الارث: حصه، عین.....
۸	۱-۲-۳-گفتار سوم -فرض.....
۸	۱-۲-۴-گفتار چهارم - ردّ، ردّ به قرابت و نسب.....
۸	ردّ به دو قسم است یا به قرابت یا به نسب ،.....
۹	۱-۲-۵- گفتار پنجم - نسب.....
۱۰	۱-۲-۶- گفتار ششم -سبب.....
۱۰	۱-۲-۷- گفتار هفتم -زوجیت ،ولاء.....
۱۱	۱-۲-۸-گفتار هشتم -قرابت ،کلاله.....
۱۱	۱-۲-۹-گفتار نهم -مشاع،نصیب،عرصه، اعیان،عقار،رباع،ضیاع.....
۱۲	۱-۲-۱۰-گفتار دهم -اموال منقول و غیر منقول.....
۱۳	۱-۲-۱۱-گفتار یازدهم -ارث،ترکه،حبوه.....
۱۴	۱-۲-۱۲-گفتار دوازدهم -حقوق ،حق.....
۱۵	۱-۲-۱۳-گفتار سیزدهم :منابع فقه اسلام :.....
۱۶	۱-۳-بخش سوم -تحول تدریجی ارث.....
۱۶	۱-۳-۱-گفتار اول -ارث در روم :.....

- ۱-۳-۲- گفتار دوم - ارث زن در یونان :..... ۱۷
- ۱-۳-۳- گفتار سوم - ارث در هند و مصر و چین :..... ۱۷
- ۱-۳-۴- گفتار چهارم - ارث زن در ایران در دوره ساسانی :..... ۱۸
- ۱-۳-۵- گفتار پنجم - وضعیت زنان در عربستان :..... ۱۸
- ۱-۳-۶- گفتار ششم - هم پیمانی در مورد ارث :..... ۱۸
- ۱-۳-۷- گفتار هفتم - زن به عنوان سهم الارث :..... ۱۹
- ۱-۳-۸- گفتار هشتم - ظهور اسلام و تغییرات در ارث :..... ۱۹
- ۱-۳-۹- گفتار نهم - موجبات ارث ۲۰
- ۱-۳-۱۰- گفتار دهم - تعیین ارث در آیه ۱۱ سوره نساء..... ۲۱
- ۱-۳-۱۱- گفتار یازدهم - تعیین ارث در آیه ۱۲ سوره نساء..... ۲۳
- ۱-۳-۱۲- گفتار دوازدهم - تعیین ارث در آیه ۱۷۶ سوره نساء..... ۲۴
- ۱-۳-۱۳- گفتار سیزدهم - عول و تعصیب..... ۲۵

فصل دوم: مبانی فقهی ارث زوجه

- ۲-۱-۱- بخش اول - ارث و نصوص دینی..... ۲۸
- ۲-۱-۱-۱- گفتار اول: قرآن و ارث زوجه..... ۲۹
- ۲-۱-۱-۲- گفتار دوم - تفسیر مجمع البیان و ارتباط آن با آیه ارث..... ۳۰
- ۲-۱-۲-۱- گفتار سوم - نتیجه بدست آمده از تفسیر مجمع البیان :..... ۳۱
- ۲-۱-۲-۲- گفتار چهارم - تفسیر المیزان و آیه ارث..... ۳۱
- ۲-۱-۲-۳- گفتار پنجم - نتیجه تفسیر المیزان :..... ۳۲
- ۲-۱-۲-۴- گفتار ششم - تفسیر منهج الصادقین و آیه ارث..... ۳۲
- ۲-۱-۲-۷- گفتار هفتم - نتیجه تفسیر منهج الصادقین در ارتباط با آیه ارث :..... ۳۳
- ۲-۱-۲-۸- گفتار هشتم - تفسیر نمونه از ارث زوجه چه می گوید:..... ۳۴
- ۲-۱-۲-۹- گفتار نهم - تفسیر نور و آیه ارث..... ۳۵
- ۲-۱-۲-۱۰- گفتار دهم - تجمیع نظرات مفسرین قرآن در ارتباط با ارث زوجه:..... ۳۶
- ۲-۲-۱- بخش دوم: منابع روایی و ارث زوجه..... ۳۸
- ۲-۲-۱-۱- گفتار اول - احادیث و روایات ائمه اطهار در مورد ارث زوجه :..... ۳۸
- ۲-۲-۲- گفتار دوم - نتیجه روایات ائمه اطهار(ع) در مورد ارث زوجه :..... ۴۸
- ۲-۳-۱- بخش سوم - نظر فقهای متقدم و متاخر امامیه در ارتباط با ارث زوجه..... ۵۰

- ۲-۳-۱- گفتار اول :-نظر مراجع معاصر در مورد ارث زوجه..... ۵۳
- ۲-۳-۲- گفتار دوم -تجميع نظر فقها و مراجع اماميه در ارتباط با ارث زوجه :..... ۵۷
- فصل سوم: مبانی حقوقی ارث زوجه
- ۳-۱- بخش اول -تفاوت ارث زوج و زوجه در قانون مدنی ۶۱
- ۳-۱-۱- گفتار اول -بررسی ارث زوج و زوجه در قانون مدنی از دیدگاه حقوقدانان..... ۶۱
- ۳-۱-۲- گفتار دوم -تغییر قانون توسط قانونگذار :..... ۶۲
- ۳-۱-۳- گفتار سوم -عدم تعلق مازاد فرض زوج بر زوجه :..... ۶۳
- ۳-۱-۴- گفتار چهارم -رد ترکه زوج برای زوجه..... ۶۳
- ۳-۱-۵- گفتار پنجم -دیدگاه حقوقدانان با توجه به نظر فقها در ارتباط با ارث زوجه..... ۶۵
- ۳-۱-۶- گفتار ششم -حرمان زوجه در ماترک..... ۶۶
- ۳-۱-۷- گفتار هفتم -مالکیت عرصه و عین از طریق حق شفعه مورث..... ۶۶
- ۳-۲- بخش دوم -مجلس شورای اسلامی و ارث زوجه :..... ۶۷
- ۳-۲-۱- گفتار اول -پیشنهاد تغییر قانون ارث زوجه در دوره ششم مجلس شورای اسلامی..... ۶۸
- ۳-۲-۲- گفتار دوم-تغییرات ماده ۹۴۶ تا ۹۴۹ قانون مدنی در دوره ششم مجلس شورای اسلامی ... ۶۹
- ۳-۲-۳- گفتار سوم - اصلاح مواد (۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸) قانون مدنی مصوب سال ۱۳۰۷ با تصویب یک فوریت آن در مجلس هفتم..... ۷۳
- ۳-۲-۴- گفتار چهارم - تصویب قانون ارث زوجه در دوره هشتم مجلس شورای اسلامی..... ۷۷
- ۳-۲-۵- گفتار پنجم-نامه ریاست محترم قوه مقننه به ریاست محترم جمهوری جهت اجرا قانون ارث زوجه ۷۸
- ۳-۲-۶- گفتار ششم -نامه آیت الله سبحانی به رئیس قوه مقننه در ارتباط با تصویب قانون فقهی در مجلس..... ۷۹
- ۳-۲-۷- گفتار هفتم-نامه رئیس مجلس شورای اسلامی به حضرت آیت الله سبحانی در ارتباط با تصویب قانون مجلس برای ارث زوجه :..... ۸۰
- ۳-۲-۸- گفتار هشتم -بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در ارتباط با ارث زوجه(۱۳/۴/۸۶)..... ۸۰
- ۳-۲-۹- گفتار نهم -استفتائات مقام معظم رهبری در مورد ارث زوجه:..... ۸۲
- فصل چهارم: نتیجه نظرات فقهی و حقوقی در ارتباط با ارث زوجه از اموال غیرمنقول
- ۴-۱- بخش اول -قرآن :..... ۸۴
- ۴-۲- بخش دوم -احادیث و روایات:..... ۸۴

- ۳-۴-بخش سوم -اجماع..... ۸۶
- ۱-۳-۴-گفتار اول -فتوای فقها و مراجع معاصر:..... ۸۶
- ۲-۳-۴-گفتار دوم -فتوای فقها و مراجع متقدم و متاخر..... ۸۶
- ۳-۳-۴-گفتار سوم -نتیجه نظر حقوقدانان در ارتباط با ارث زوجه از اموال غیر منقول:..... ۸۷
- ۴-۳-۴-گفتار چهارم -سند احادیث و روایات..... ۸۷
- ۵-۳-۴-گفتار پنجم -نقش سنت در قرآن..... ۸۸
- ۶-۳-۴-گفتار ششم -تخصیص روایات بر قرآن..... ۸۹
- ۷-۳-۴-گفتار هفتم -عدم وجود اجماع تبعدی..... ۹۳
- ۸-۳-۴-گفتار هشتم -صراحت در روایات برای ارث زوجه از عقار..... ۹۳
- ۴-۴-بخش چهارم -حاصل کلام:..... ۹۷
- منابع..... ۱۰۰

چکیده :

در بررسی حقوق زوجه در اموال غیر منقول، بر اساس منابع فقه که قرآن، سنت، اجماع و عقل می باشد، بررسی های لازم صورت پذیرفته است. اولین منبع، قرآن کریم می باشد که در آن، مفسران به تقلیل ارث زوجه با وجود فرزند اشاره، اما به جزئیات آن پرداخته اند و فقط تفسیر منهج الصادقین به این مسئله اشاره کرده است که زوجه ی دارای فرزند از عین زمین خانه، زمین کشاورزی، ساختمان و درختان، و زوجه بدون فرزند از قیمت ساختمان و درختان ارث می برد. روایات و احادیث رسیده از ائمه اطهار (ع) را بررسی و جمع نظر این بزرگواران منتج به این شد که، زن از عمارت ارث نمی برد و فقط از قیمت ساختمان و اشجار بهره مند می شود. منبع دیگر، نظر مجتهدین متقدم و متأخر بود که عده ای اعتقاد به ارث بردن زوجه از ماترک زوج در صورت داشتن فرزند بودند و در صورت نداشتن فرزند فقط از قیمت ساختمان ارث می برد. و عده ای دیگر حق زوجه را در قیمت ساختمان می دانند. اما نظر حقوقدانان و قانونگذاران با توجه به برداشتی که از نظر فقها و آیات قرآن کریم داشتند، این می باشد که، زوجه می تواند از تمام ماترک زوج ارث ببرد. در این میان مجلس شورای اسلامی به بررسی لازم در مورد ارث زوجه از ساختمان و زمین پرداخت و پس از دریافت استفتاء از مقام معظم رهبری، ماده قانونی (۹۴۶ ق، م) را در سال ۱۳۸۷ تغییر و اینگونه مصوب نمود که زوجه می تواند از قیمت اموال غیر منقول اعم از عرصه و اعیان ارث ببرد.

کلید واژه : ارث زوجه، اموال غیر منقول، عمارت، زمین، ساختمان، اشجار

مقدمه

سخن از ارث زوجه، سنتی بود که از قدیم ترین دوران بشر وجود داشته و در طول تاریخ دچار تغییر و تحول گردیده است بخصوص در زمانی که اسلام به عنوان آخرین دین مطرح گشت و در این زمان بود که زن دارای موقعیت اجتماعی می شود که این خوشایند بعضی ها نبود و همین موجب ارائه نظرهای مختلف گردید.

مورد توجه است که بعد از ظهور اسلام، مساله ارث مانند دیگر مسائل رایج، قانونمند گردید و در چهارچوب قوانین اسلامی برای آن احکامی بیان شد.

منابع مختلف اسلام که یکی از مهمترین آن قرآن است برای ارث زن، در آیه ۱۲ سوره نساء، بیان می دارد: زوجه در صورتی که زوج دارای فرزند باشد یک هشتم ماترک و اگر زوج دارای فرزند نباشد یک چهارم از ماترک را به ارث می برد. چون مبنای میزان ارث زن از ماترک مرد، براساس حکم قرآن می باشد، امکان تغییر آن در نظام حقوق اسلامی باید براساس فتوای مجتهدین پس از بررسی وضعیت اجتماعی صورت پذیرد.

قانون مدنی ایران، براساس فقه اسلامی تدوین گشته است اما پس از گذشت چندین سال، نیاز به اضافه یا کم نمودن تبصره ها دارد. حقوقدانان و قانونگذاران، نیاز است با تجزیه و تحلیل های مناسب نسبت به این تغییرات اقدام نمایند البته با توجه به نص صریح قرآن کریم و نظر مجتهدین و فقها باید این مهم انجام پذیرد.

در مورد اینکه برخی از افراد، اعلام نموده اند که ارث تعلق گرفته به زنان، ظلم به آنان است، اما باید مطرح شود با توجه به تحقیقات انجام شده، زنان به دلیل اینکه از مهریه و نفقه برخوردار می باشند و این دو برعهده مردان است لذا زنان از ترکه، اموال و ثروت بیشتری نسبت به مردان بهره مند می گردند.

در مورد ارث زوجه از اعیان و عرصه که قانون مدنی ایران، مدون در سال ۱۳۰۷ اعلام داشته است که آنان فقط از قیمت ساختمان و درختان بهره مند می شوند و از عین آنها، هیچ بهره ای ندارند، با گذشت زمان و اتفاقات پیش آمده در اقصی نقاط جهان، زنان متوجه شدند که اگر سیل یا زلزله ای

رخ دهد و ساختمان ها و درختان از بین برود و زوج هم دار فانی را وداع گفته باشد، هیچ اثری برای زن باقی نمی ماند و این موجب نگرانی زنان در جامعه شد .

فقه‌ها و مجتهدین متاخر، متقدم و معاصر، نظرات مختلفی را بیان داشتند که در این تحقیق، نظر بر این است که به بررسی نظرات هریک از آنان و همچنین آیات و روایاتی که دلالت بر این مهم می نماید داشته باشیم تا بتوانیم به این نتیجه برسیم که آیا در جمهوری اسلامی، قانونگذاران می توانند قانون ارث زوجه را به گونه ای که آنان را از التهابات روحی و مشکلات اقتصادی و اجتماعی برحذر دارد، تغییر و بهینه سازی صورت دهند.

لذا به تاریخچه ارث زن در جوامع مختلف

بررسی ارث زوجه در آیات قرآن کریم

روایات و احادیث مطرح شده از لسان مبارک ائمه اطهار (ع)

فتوا و نظر فقها و مجتهدین لازم شرایط در ارتباط با ارث زوجه

و همچنین قوانین مطرح شده در مجلس شورای اسلامی در رابطه با موضوع ارث زوجه از اموال غیر منقول را بررسی خواهیم کرد تا نتایج متقنی بدست آوریم .

فصل اول

کلیات

۱-۱- بخش اول: مسأله تحقیق :

هر آنچه که از اموال شخص متوفی باقی می ماند، جزء اموال شخصیه است. یعنی میزان برخورداری هر فرد از ارث، بستگی به عنوان و نسبت وی با شخص متوفی دارد. ارث در تاریخ ملل، متأثر از عادات و عرف های صحیح و فاسد بوده است در مبانی اسلامی، موضوع ارث از جایگاه ویژه ای برخوردار است و در همین راستا چندین آیه از کتاب هدایتگر قرآن کریم و صدها حکم و قاعده فقهی به آن اختصاص یافته است.

یکی از حقوق زن و مرد، حق ارث بردن آنان از یکدیگر است با نگاهی به تاریخ ملل گذشته و اقوام نزدیک به زمان صدر اسلام می توان پی برد که در میان کشورهای قدیم از قبیل اعراب، زنان هیچ حقی از ارث نداشتند. اسلام در چنین جوی، سنن نادرست اجتماعی را شکست و براساس عدالت، قوانین ارث را پایه گذاری کرد و آیات ارث را در جامعه جهانی نازل کرد.

مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۶ بهمن ۱۳۸۷ ماده ۹۴۶ قانون مدنی را به شکل زیر اصلاح کرد: بر اساس ماده ۹۴۶ قانون مدنی زوج از همه اموال زوجه ارث می برد و زوجه در صورت فرزند دار بودن زوج، یک هشتم از عین اموال منقول و یک هشتم از قیمت اموال غیرمنقول اعم از عرصه و اعیان را به ارث می برد و در صورتی که زوج، هیچ فرزندی نداشته باشد، سهم زوجه یک چهارم از همه اموال به ترتیب فوق است. سوالات دیگری که در این پایان نامه به آنها پاسخ داده خواهد شد به شرح ذیل است :

حال با توجه به این مسئله :

- ۱- آیا زوجه از اصل و قیمت اموال غیر منقول (عقار) ارث می برد؟
- ۲- قانون ارث زوجه از اموال غیر منقول پس از نقد و بررسی چگونه ارزیابی می شود.
- ۳- نقش فرزند متوفی در ارث زوجه از اموال غیر منقول برای زوجه در عرصه و اعیان از نظر فقها چگونه است ؟

۱-۱-۱- گفتار اول معرفی و اهمیت (ضرورت) موضوع :

بحث های فراوان و نظرات مختلفی در ارتباط با ارث صورت گرفته است و از هر لحاظ افراد مختلف در هر دوره تحصیلی به ایراد سخنرانی یا نگارش مقاله و .... پرداخته اند. رابطه زناشویی نه تنها در دوران زندگی، بلکه پس از آن هم منشأ آثار حقوقی است، زیرا هر یک از زن و شوهر پس از فوت دیگری از اموال و دارائی بجا مانده از متوفی، سهم الارث خود را می برد که این ارث بردن هر یک از زن و شوهر از دیگری، باب مهم و مشخصی از باب های ارث را تشکیل می دهد.

در این پایان نامه قصد براین است به موضوع میزان ارث پرداخته شود ارث زوجه در اموال غیر منقول چگونه می باشد و به وسیله آیات و روایات چگونه می توان این موضوع را اثبات نمود. فقه شیعی چه می گوید؟ و قانون ایران چه دلیلی برای آن دارد؟ و آیا فقه و قانون توانسته اند حق زنان را آن گونه که رضایت بخش است برآورده نمایند؟

۱-۱-۲- گفتار دوم - فرضیه :

در این نوشتار سعی خواهد شد علاوه بر طرح پرسش هایی در خصوص موضوع و پاسخ به آنها که امری متداول در تدوین پایان نامه است از پیش، فرضیه هایی نیز طرح و بررسی شود .

- ۱- به نظر می رسد زوجه از قیمت اموال غیر منقول ارث ببرد.
- ۲- به نظر می رسد با بررسی های انجام شده قانون ارث زوجه از اموال غیر منقول به نفع زنان باشد.
- ۳- به نظر می رسد براساس نظر مراجع و فقهای متأخر و متقدم، زوجه در صورت داشتن فرزند از زوج ، از اموال غیر منقول اعم از اعیان و عرصه ارث ببرد.

۱-۱-۳- گفتار سوم - پیشینه تحقیق

در زمینه ارث کتابهای فراوانی به رشته تحریر در آمده است و باب فرائض یا میراث در اکثر کتب فقهی و حقوقی سهم بسزایی را به خود اختصاص داده است در ارتباط با ارث پایان نامه های فراوانی نوشته شده است، اما در زمینه ارث زوجه، تحقیق جامعی صورت نگرفته است و گامهای جدی که موثر باشد و بتواند امکان تحولی شگرف در قوانین فعلی برای مقررات، راجع به ارث زوجه فراهم شود صورت نگرفته است .

قرآن کریم در آیه ۱۲ سوره نساء، سهم الارث زوجه را مشخص نموده است که در آن براساس یک چهارم و یک هشتم از دارایی زوج، برای وی مشخص گردیده است و این در حالی است که قرآن در مورد اموال منقول و غیر منقول و اینکه زوجه از اعیان و عرصه چگونه ارث می برد ساکت مانده و روشن شدن این مهم را به فقها و مجتهدین سپرده است .

فقهای متاخر ، متقدم و معاصر ، هرکدام نظرات مختلفی را براساس این آیه در ارتباط با حقوق زوجه بیان داشته اند که مخالفین و موافقینی را در بر داشته است و هرکدام برای نظرات ارائه شده خود ، استدلالهایی را بیان نموده اند، مجلس شورای اسلامی به جهت نزدیک شدن حقوق زوجه با زوج ، تغییرات و بازنگری در قانون مدنی ایران در ارتباط با اموال غیر منقول برای زوجه انجام داده است که سعی نموده این قوانین برخلاف قرآن و نظر فقها نباشد و در ضمن ، به ایفاد حقوق زوجه هم پرداخته باشد .

آیا این قانون که برای دفاع از حقوق زوجه تصویب شده است ، می تواند موجبات احقاق حق زنان را فراهم نماید؟

و یا اینکه ماده قانونی ، تا چه میزان توانسته است خود را با موازین شرعی نزدیک تر سازد .

واینکه حمایت نمایندگان مرد از این قانون به چه میزان بوده است ؟

اینها تمام مواردی می باشد که سعی براین است به بررسی دیدگاههای فقها و حقوقدانان به تفصیل پرداخته شود.

۱-۲- بخش دوم : مفاهیم و معانی اصطلاحات

۱-۲-۱- گفتار اول -حاجب:

حایل ، مانع ارث ، وارثی که دیگری را از ارث محروم می کند.

حجَب:حالت وارثی است که به واسطه بودن وارث دیگر، از بردن ارث کلاً یا بعضاً محروم می شود.

۱-۲-۲- گفتار دوم -سهم الارث: حصه، عین

حصه : نصیب و بهره شخص از ترکه مورث.

عین: اشیاء مادی مستقل مانند گوسفند ، ذات هر چیز ، نفس شیء : عین کلی به سه قسمت تقسیم می شود : ۱-عین کلی مشاع:مانند دانگی از خانه معین . ۲- عین کلی در معین :مانند یک من گندم از انبار گندم موجود معین . ۳-عین کلی ذمه :مانند صد من گندم که در ذمه متعهد معینی قرار گرفته باشد .

۱-۲-۳- گفتار سوم -فرض

فرض: سهم معینی از ترکه که قانون برای بعضی از وراث تعیین کرده است مانند نصف،ربع،ثمن،دوثلث،ثلث و سدس ترکه .

فرض و فریضه سهام (به صورت کسور ریاضی) ارث است که شرع در کتاب الله مقرر کرده است مانند نصف و ثلث و ربع و سدس ترکه اینها را فروض مقدره نیز گویند در جمع فرض بران اکثر ، زنان اند .

۱-۲-۴- گفتار چهارم - ردّ ، رد به قرابت و نسب

رد:در باب ارث مقابل فرض و قرابت قرار می گیردیعنی،از ترکه میت هر صاحب فرض ،حصه ی خود را می برد و بقیه به صاحبان قرابت می رسد و اگر صاحب قرابتی در آن طبقه مساوی با صاحب فرض در درجه نباشد باقی به صاحب فرض رد می شود.مگر در مورد زوج و زوجه که به آنها رد نمی شودلیکن اگر برای متوفی ،وارثی بغیر از زوج نباشد زائد از فریضه به او رد می شود.
فرض هر گاه زیادتز از فرض بر باشد عنوان زیاده " رد " است .

رد به دو قسم است یا به قرابت یا به نسب ،

رد به نسب: هرگاه فرض بر از خویشاوندان نسبی باشد .

رد به سبب: هرگاه وارث به سبب ارث ببرد مانند زوج.

۱-۲-۵- گفتار پنجم- نسب

نسب: رابطه شخصی با دیگری از طریق ولادت، خواه به او منتهی شود (مانند منتهی پسر به پدر) خواه طرفین رابطه خویشاوندی به ثالث منتهی شوند مانند دو برادر که به پدر یا مادر منتهی می شوند را نسبی گویند.

نسب بر دو قسم است:

"نسب بخط مستقیم: عبارت از خویشاوندی است که بوسیله ولادت یکی از دیگری محقق می شود و بدین جهت آن را عمودی نامند. کسانی که دارای چنین رابطه ای هستند خویشاوندان بخط عمودی یا اقربای عمودی گویند و آن به صورت صعودی یا نزولی می باشد .

خویشاوندان صعودی: کسانی می باشند که شخص از آنها متولد شده باشد مانند پدر، مادر، جد و جده و هر چه بالا رود.

خویشاوندان نزولی: کسانی هستند که از شخص متولد شده اند مانند اولاد، اولاد اولاد هرچه پایین روند .

نسب بخط اطراف: عبارت از خویشاوندی است بین دو نفر که بوسیله ولادت از یک نفر بوجود آمده است، خواه ولادت مزبور بدون واسطه باشد مانند برادر و خواهر و یا بواسطه مانند پسر برادر، پسرخواهر، دختر عمو و پسر عمه.

اشخاص مزبور که خویشاوندی آنان بیک نفر منتهی می شود گاه آن یک نفر پدر تنها است که آنها را اقربای ابی یکدیگر گویند و گاه دیگر مادر تنها است که آنها را اقربای امی یکدیگر نامند و گاه پدر و مادر است که آنها را اقربای ابوینی (پدر مادری) یکدیگر گویند .

در قرابت بخط عمودی پسر نسبت به پدر در درجه اول نزولی و نوه نسبت بجد در درجه دوم نزولی قرار گرفته است. همچنان که پدر نسبت به پسرش در درجه اول صعودی و جد نسبت به نوه اش در درجه دوم صعودی می باشد .